

MARCIN STONAWSKI
„KAPITAŁ LUDZKI W WARUNKACH
STARZENIA SIĘ LUDNOŚCI
A WZROST GOSPODARCZY”

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU
EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE,
KRAKÓW 2014,
STRON 176

Stosunkowo niedawno w latach 90. XX wieku powstała koncepcja „gospodarki opartej na wiedzy”, w której podstawą rozwoju jest intensywne wykorzystanie wiedzy i doświadczenia uczestników procesu gospodarowania. Obecnie w Polsce dla takich działań częściej używany jest termin „innovacyjna gospodarka”, co związane jest z realizacją w latach 2007–2013 programu o takiej nazwie finansowanego ze środków unijnych. Działania realizowane czy to według koncepcji gospodarki opartej na wiedzy czy innowacyjnej gospodarki zmierzają do efektywnego wykorzystania kapitału ludzkiego. Stąd wynika bardzo duże znaczenie tematu podjętego przez Marcina Stonawskiego w recenzowanej książce, znaczenie zarówno poznawcze jak i aplikacyjne. To pierwsze związane jest z identyfikacją czynników determinujących kapitał ludzki i rozwojem metodyki badania tego zagadnienia, a drugie z całościową oceną wpływu zmian demograficznych w Polsce na zasoby tej formy kapitału i wzrost gospodarczy w kraju.

Celem monografii sformułowanym we wstępie jest oszacowanie poziomu kapitału ludzkiego i ocena wpływu tego zasobu na wzrost gospodarczy w Polsce w latach 2010–2050. Realizacji tego celu służyły następujące zadań badawcze:

- przedstawienie pojęcia i teorii kapitału ludzkiego w ujęciach różnych badaczy,
- charakterystyka i ocena metod pomiaru kapitału ludzkiego,
- identyfikacja determinant kapitału ludzkiego i propozycja metod jego szacowania,
- budowa projekcji kapitału ludzkiego i ocena wpływu jego zasobu na wzrost gospodarczy,

którym podporządkowany jest układ pracy. Wyniki realizacji tych zadań są prezentowane w kolejnych rozdziałach książki. Stwierdzić należy, że postawione we

wstępie zadania autor bardzo rzetelnie wypełnił. Ponadto monografia stanowi spójną całość, w której poszczególne części są z sobą logicznie powiązane.

Rozdział pierwszy poświęcony jest koncepcji kapitału ludzkiego. Na podstawie obszernej literatury przedmiotu Autor przedstawił w ujęciu chronologicznym zainteresowanie badaczy rodzajami kapitału zaangażowanego w proces gospodarowania, wskazując na rosnące znaczenie kapitału ludzkiego w tych działaniach. Wielość przytoczonych definicji kapitału ludzkiego wskazuje na trudności z interpretacją pojęcia, co – jak podkreśla Marcin Stonawski – wynika z jego złożoności i wielowymiarowości. Pierwsze określenia tego pojęcia najczęściej utożsamiane były z wykształceniem i doświadczeniem zawodowym, a w miarę rosnącego zainteresowania zagadnieniem liczba identyfikowanych składników kapitału ludzkiego zwiększała się. Oprócz wymienionych wyżej, określonych jako składowa obiektywna, wyróżniana była składowa subiektywna obejmująca takie cechy człowieka jak np.: talent czy zdrowie. W sposób syntetyczny autor przedstawił ewolucję teorii kapitału ludzkiego, którym zainteresowanie sięga lat 60. ubiegłego stulecia i któremu impulsy dały rozważania nad sytuacją dochodową oraz efektywnością wykorzystania czynników produkcji wyrażaną produktywnością. Za najważniejsze osiągnięcie teoretycznych rozważań nad kapitałem ludzkim słusznie uznał Autor trwałą zmianę w postrzeganiu roli człowieka w procesach gospodarczych.

Przedstawione składniki kapitału ludzkiego i jego teoretyczne ujęcie znalazły zwieńczenie w konceptualnych modelach uwzględniających oddziaływanie tych czynników na produktywność (wydajność) człowieka. Przechodząc od rozważań na poziomie jednostki do kapitału ludzkiego liczejszych zbiorowości, ukazał Autor wpływ zjawisk demograficznych na ten kapitał. Przedstawił zmiany podstawowych procesów ludnościowych determinujących stan i strukturę ludności, tj. urodzeń, migracji i zgonów. Wskazał na najważniejsze czynniki wpływające na zmiany płodności oraz umieralności i potencjalne konsekwencje zmian tych procesów dla gospodarki w ujęciu makroekonomicznym. Zachodzące zmiany strukturalne w zbiorowościach zamieszkujących kraje rozwinięte, wyrażające się starzeniem tych populacji, dały autorowi podstawy do sformułowania obaw (uzasadnionych) dotyczących przyszłości potencjału zasobów ludzkich.

W rozdziale 2 wyróżnić można dwie części. Jedna dotyczy metod pomiaru kapitału ludzkiego, a druga czynników – wpływających na ten kapitał. Metody pomiaru kapitału w ujęciu makro autor podzielił na trzy grupy: edukacyjne, kosztowe i dochodowe. Przedstawione metody z pierwszej grupy wykorzystują zwłaszcza mierniki charakteryzujące czas trwania czy też umiejętności nabyte w trakcie formalnej edukacji bądź późniejszej działalności. Przytoczone zostały także w tej grupie propozycje uwzględniające jakość kształcenia. Druga grupa metod tj. metody kosztowe bazuje na ocenie nakładów na budowę kapitału ludzkiego. Oznacza to w konsekwencji, że zasób kapitału równoznaczny jest z wydatkami poniesionymi na jego wytworzenie. Odmienne jest spojrzenie na kapitał ludzki prezentowane w metodach dochodowych. W tym przypadku pomiar dokonywany jest przez pryzmat dochodów

z pracy, które wycenia rynek odpowiednim wynagrodzeniem. Wszystkie opisane sposoby pomiaru zasobów kapitału mają swoje wady i zalety, które w opracowaniu są także przedstawione. Druga część rozdziału dotyczy czynników wpływających na kapitał ludzki. Marcin Stonawski omówił wybrane determinanty indywidualnego kapitału, tj.: wykształcenie, doświadczenie, zdrowie, zapominanie, starzenie się wiedzy i umiejętności. Istotnym jest przy tym zwrócenie uwagi na zmienny z czasem wpływ tych czynników. Wybór determinant kapitału ludzkiego przeprowadzony na podstawie literatury został skonfrontowany z ocenami pracodawców. Wykorzystane w tym celu zostały wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie zatytułowanych „Zmiany demograficzne a starsi pracownicy w Polsce”. W opinii pracodawców najważniejszymi elementami kapitału ludzkiego są: wiedza i wykształcenie oraz umiejętności, a także zdrowie. Wyniki tych badań potwierdziły więc słuszność wyboru autora.

Rozdział 3 jest pierwszym z trzech, w którym zawarte zostały wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez Autora. Zawiera on propozycję metody pomiaru kapitału jednostki należącej do określonej populacji. Poziom tego kapitału jest determinowany przez wybrane i omówione w rozdziale wcześniejszym czynniki: wykształcenie, doświadczenie, stan zdrowia, starzenie się wiedzy i umiejętności oraz zapominanie. Zastosowana w tym rozdziale metoda pomiaru pozwoliła na oszacowanie indywidualnych profili kapitału ludzkiego według wieku, płci i wykształcenia dla Polski. W trwającej obecnie dyskusji w naszym kraju dotyczącej przedłużenia wieku emerytalnego warto przytoczyć słowa autora wynikające z tych badań „...poprawa stanu zdrowia wpływa pozytywnie na możliwości fizyczne i umysłowe jednostki. Dzięki temu może ona dłużej pozostawać produktywna. Taka sytuacja przemawia za wydłużeniem okresu aktywności zawodowej.” (s. 79). Ta konkluzja jednoznacznie świadczy o praktycznej wartości wyników badań podjętych przez Autora i wskazuje, że monografia powinna być dystrybuowana nie tylko w środowisku naukowym, ale i wśród osób odpowiedzialnych za prowadzenie polityki społecznej w kraju. W rozdziale tym zawarte są także wyniki oceny kapitału ludzkiego z wykorzystaniem wyników wspomnianego wcześniej badania ankietowego przeprowadzonego w dużych przedsiębiorstwach w czterech województwach: małopolskim, podlaskim, śląskim i zachodniopomorskim.

Kapitał ludzki w ujęciu makro, tj. dla Polski, jest przedmiotem rozważań w rozdziale 4, w którym zostały przedstawione wyniki projekcji dla lat 2002–2052. Wieloscenariuszowa projekcja kapitału dla Polski została wyznaczona na podstawie przewidywań autora dotyczących struktury ludności według płci, wieku i wykształcenia wyznaczonych z zastosowaniem mikrosymulacji. Budowa scenariuszy wymagała przyjęcia określonych założeń, które czasami mogą budzić wątpliwości, np. przyjęcie współczynników aktywności zawodowej na stałym poziomie. Te charakterystyki dla Polski są na bardzo niskim poziomie i bardzo mało prawdopodobne wydaje mi się ich utrzymanie w rozważanym horyzoncie projekcji. Uzyskane wyniki pozwoliły na sformułowanie wniosków, spośród których chcę zwłaszcza zwrócić

uwagę na jeden „...inwestycje w kapitał ludzki, przejawiające się m. in. podnoszeniem poziomu wykształcenia i polepszaniem stanu zdrowia ludności, łagodzą negatywne skutki oddziaływania starzenia się ludności na zasoby pracy.” (s. 151).

W rozdziale 5 zawarte są wyniki badania relacji między kapitałem ludzkim i wzrostem gospodarczym. Analizy te przeprowadzone zostały z wykorzystaniem funkcji produkcji. Modele ekonometryczne zbudowane na podstawie danych dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej pokazały, że kapitał ludzki jest istotnym czynnikiem wpływającym na wzrost gospodarczy. W tym też rozdziale znajdują się wyniki symulacji wzrostu gospodarczego w Polsce w latach 2010–2050, które wskazują na negatywny wpływ przewidywanych zmian struktury demograficznej – starzenia się ludności i spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Podsumowując, chcę stwierdzić, że lektura monografii jednoznacznie upoważnia do wyrażenia opinii, że jest to pierwsza pozycja na polskim rynku wydawniczym tak szeroko podejmująca temat kapitału ludzkiego. Podjęte zagadnienia są rozważane nie tylko od strony teoretycznej, ale również zostały poddane empirycznej weryfikacji. Monografia jest istotną pozycją pokazującą wpływ zmian demograficznych przejawiających się starzeniem populacji na zasoby kapitału ludzkiego i poprzez to na wzrost gospodarczy. Na podkreślenie zasługuje zaproponowanie i zastosowanie przez Marcina Stonawskiego narzędzi badawczych, które poszerzają instrumentarium do pomiaru i analiz kapitału ludzkiego.

dr hab. Ireneusz Kuropka, prof. nadzw.
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu